

## A zenei hallás

A jó zenei előadás feltételezi a jó zenei hallást. Zenei halláson oly összetett fogalmat értünk, amely három tényezéből áll: 1. a ritmikus, 2. a melodikus és 3. harmonikus hallásból.

Jó ritmikus hallása van annak, aki a hangsúlyos és hangsúlytalan, hosszú és rövid hangok váltakozását bensőleg biztosan érzi és azokat pontosan reprodukálni tudja. Aki zene- vagy énekszóra hibátlanul menetel, vagy táncol, arról még nem állapíthatjuk határozottan, hogy jó ritmikus hallása van; legfeljebb azt, hogy jó az ütemérzéke. A kettő között feltétlenül különbséget kell tennünk. Az ütem csak kerete a ritmikus alakok — mondhatni végtelen — változatainak.

Melodikus hallása van annak, aki egyrészt a hallott dallam tiszta intonálását határozottan érzi, illetve annak ilyenmű hibáit észreveszi; másrészt a hallott dallamot reprodukálni, utánaénekelni képes. Itt meg kell jegyeznünk azt, hogy az ugynevezett „botfülüek“-nél nem mindig a fülben van a hiba, hanem abban, hogy kellő gyakorlat híján nem képesek pontosan a kívánt hangot intonálni. Ők bensőleg egész tisztán hallják a hangokat; érzik, hogy mit kellene énekelniök, de a közvetlen hangadó szerveik — a gége és a szájüreg — nincsenek begyakorolva a bensőleg tisztán hallott hangok pontos közlésére. Még a gyakorlott énekes is megfigyelheti önmagán, hogy néha pillanatnyi zavar áll be a hangadó szervek működésében, ami abban nyilvánul meg, hogy nem képes a bensőleg hallott hangot azonnal kivetíteni. És érdekes, hogy legtöbbszörre nem nüanszbeli eltérések mutatkoznak, hanem igen nagy — négy-öt hang, sőt egy egész oktáv — különbséget tapasztalunk. A gyakorlott énekes ilyen esetben csakhamar javítani tudja tévedését, de a kezdő sokszor percekig nem képes megfogni a kívánt hangot. Aik gyermekkoruktól kezdve rendszeresen énekelnek, azok szinte öntudatlanul, teljesen a hangadó szervekre bízva, hibátlanul végzik az intonálás igen fontos műveletét. A benső érzés és a hangot létrehozó szervek mozgató-szabályozó izmai között az állandó gyakorlás folytán olyan összhang létesült, amely játszva győzi le az intonálás nehézségeit. És ez nemcsak a hangot létrehozó szervekkel van így, hanem az emberi test egyéb részeivel is, tehát azokkal, amelyek működéséhez izommunka szükséges. Az emberi testrészek mozgatása három összetevőből ered. Az első az inger, amely mozgás szükségességét váltja ki; a második az idegközpont parancsa és a harmadik a tulajdonképpeni mozgás, amikor a testrész tényleg megmozdul. Hogy a legegyszerűbb mozdulatok pontos kivitele is a gyakorlaton alapul, annak bizonyításául figyeljük meg a csecsemőt, a minden gyakorlatától mentes embert. Nyujtsunk feléje valamilyen kedves tárgyat: utánanyul, de előbb egészen más irányba lendül a keze. Vagy figyeljük meg, amikor valami édességet adunk kezébe. Nem talál rá a szájára. Előbb a szája körül, sokszor még távolabb keresgél és csak azután sikerül begyömöszölnie az ennivalót. Mit bizonyít ez? Azt, hogy az emberi test pontos izommunkájához, tehát ahhoz, hogy a bensőleg érzett



és az értelem által elhatározott mozgást fizikailag megvalósíthatassuk: gyakorlat, sokszor hosszú gyakorlás szükséges. Miután az énekhang úgy keletkezik, hogy a gége izmai a hangszalagokat bizonyos mértékben megfeszítik, a száj és a nyelv izmai ezeket a szerveket a kellő formára állítják be s végül a tüdő bizonyos levegőmennyiséget fújtat a légcsövön át a hangszalagokra: — fenti fejtegetésünk nem volt érdektelen.

A hamis intonálásának főoka az, hogy a gyakorlat részben, vagy teljesen hiányzik. A hamis hangindítású énekeseket két csoportba sorozhatjuk. Az egyik az intonáció pillanatában már tudja, hogy nem az a hang jön ki a száján, amit indítani kívánt; a másik azonban meg van győződve arról, hogy az általa énekelt hang pontosan az, amire éppen szükség van. Az első típus feltétlenül fejlődésképes, csupán idő kérdése az, hogy melodikus hallása kifejlődjék; a másik típus azonban kevés reménnyel biztat.

A zenei hallás harmadik tényezője a harmonikus hallás. Értjük rajta azt a képességet, amellyel különböző magasságu hangoknak egyidejű megszólalásában az összhangi együtvértartozást megérezzük, illetve rosszulhangzás esetén ilyennemű hibáit felismerjük. Rosszulhangzáson itt nem a disszonanciát kell értenünk — igen sokan nincsenek tisztában a disszonancia és rosszulhangzás közötti különbséggel! —, hanem a hangközt, vagy hangzatot alkotó hangok egyenkénti hamis intonációjának eredményét.

Az énekkari pontos intonációnál döntőfontosságú szerepe van a harmonikus hallásnak, mert főleg ezen alapszik a karéneklés összhangi tisztasága. A jó énekes amellet, hogy teljes pontossággal énekel a szólamát, állandóan ellenőrzi annak a többi szólammal alkotott összhangi tisztaságát is. Ez legtöbbszörre öntudatlan munka, de hogy így van, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az énekkaroknak oly sokszor előforduló de- és disztonáló hajlama, helyesebben annak következménye. Ha valamely szólam esni, vagy emelkedni kezd, a többi szólam azonnal átveszi ezt a helyzetváltozást és a kórus tiszta összhanggal megy tovább. Ha az összhang felborul, az csaknem százszázalékig a harmonikus hallás hiányának tudható be.

Amikor zenei hallásról beszélünk, még a következőket kell leszögeznünk.

A zeneművészet serdülő korában, annak művelői minden időkre szóló normákat állítottak fel és az attól eltérőket száműzni kívánták a Muzsika szentélyéből. Ma már tudjuk, hogy a zeneművészetnek, mint általában a művészeteknek, nincsenek örök időkre szóló, köbevésett törvényei. A zeneművészet anyaga, a hang, úgy ritmikailag, mint melodikailag, mint harmonikailag állandó változáson megy keresztül. Ez a változás nem egy lassu, észrevétlen módosulás, hanem a legtöbb esetben forradalmi ujtás eredménye. Ezeknek a fordulópontoknak korszakát nevezzük klasszikusnak, ami szabadfordításban annyit jelent: új iskola, új törvények. Az emberiség művészi izlése, természeténél fogva konzervatív. Nehezen fogadja el azt, ami a meglévőtől



eltér. A régi művészet alapján állva, annak formai és tartalmi lényegétől átitatva, merésznek, sőt értelmetlennek találja az új művészetet. A zseni az, aki nagy átfogó erejével megadja a különböző kísérletek eredményeit és életet lehelve belé, elismertté, közkinccsé teszi azt.

Éppen napjainkban bontakozik ki egy újabb klasszicizmus és így különösen időszerű e kérdéssel foglalkoznunk. Az új zene ritmikai, melodikai és harmonikai sajátosságait nehezen szokja meg a fül. Az izgatott ritmikai alakok, a logikátlanak tetsző dallamvonalak, de különösen a diszsonáló harmoniák végnélküli sora zavarba ejti a régi zenéből táplálkozó zenei hallásunkat. Ez a zavar azonban múló természetű: hallásunk idővel hozzáidomul az új hangzáshoz és magátólértedőnek fogja találni azokat.

Végezetül még három dolgot kell emlitenünk. A belső hallást, az abszolút hallást és a zenei emlékezőtehetséget.

Bizonyos foku belső hallása mindenkinek van, aki énekel. Minden kiénekelte hangot előbb bensőleg hallunk. Akinél a belső hallás fokozottabb mértékben van meg, az el tud énekelni magában bármit, anélkül, hogy hangot adna. A belső hallás egy magasabbrendű megnyilatkozása az, amikor valaki többszólamu művet képes bensőleg hallani; a tetőpont pedig az a képesség, amellyel többszólamu művekben az egyes szólamok együtthangzása mellett, azoknak hangszínét is kiérezzük, vagyis hangszeres zenében a hegedű, klarinét, hárfa stb. hangját, a vokális zenében a férfi, a női és gyermekhangot.

Az abszolút hallás a melodikus hallásnak rendkívül kifinomult megnyilvánulása. Abszolút hallása annak van, aki minden külső segítség nélkül (hangsip, hangszer stb.) azonnal intonálni, illetve bensőleg hallani tudja a hangszer megnevezett hangjait.

A zenei emlékezőtehetség elválaszthatatlan összefüggésben van a zenei hallással. A ritmikus és melodikus hallás tárgyalásánál megállapítottuk, hogy az ezekkel rendelkezők a hallott ritmikai és melodikai alakokat pontosan reprodukálni, utánaénekelni képesek. Ez csak úgy képzelhető el, hogy ezeket, ha rövid időre is, emlékeztükben tudják tartani. Az énekkarok teljesítménye, eltekintve a kottáolvasók kis hányadától — bár azokat is bizonyos tekintetben ide kell soroznunk —, a zenei emlékezőtehetségen alapszik. A mérték egyéni, van aki gyorsabban tanul. A zenei emlékezőtehetség legragyogóbb és szinte már legendássá vált példáját Mozart, a zseniális muzsikus adta, aki alig 13 éves korában Allegri 9 szólamu Misereréjét — melynek kottáját a vatikáni kápolna hangjegytárában hétpecsét alatt őrizték, — egyszeri hallás után, az első hangtól az utolsóig leírta.

Hortobágyi István, karnagy.